

Ślązacy – Józef Koźdoń

STRESZCZENIE W JĘZYKU ŚLĄSKIM: /str. 241 książki „, Józef Koźdoń {1873-1949} przywódca Śląskiej Partii Ludowej, a kwestia narodowości śląskiej na Śląsku Cieszyńskim i Opawskim w XIX i XX stuleciu” autor Dariusz Jerczyński wydawca Narodowa Oficyna Śląska 2011/

Zefel Koźdōń (1873-1949): reskirok Ślōnskij Ludowyj Partyje, a kwestyjo ślōnskij nacyje na Cieszińskim a Ôpawskim Ślōnsku bez XIX a XX hōndetlecie.

zrychtowane a spresowane bez Dariusza Jerczyńskigo

Rok 1873 je specjalny do ślōnskigo krejōbrōza politikowygo. Wtynczos bōły rodzōne trzi politikery, kerzi we I halbie XX hōndetlecio mieli wielgi ańflus na dziōnie Ślōnska. Polokom nojlepij znomy je radikalny reskirok nacyjowo-polski na Gōrnym Ślōnsku – Albert (Wojciech) Korfanty. Bez Niymcōw specjal uwożany je Carl Ulitzka – lajter gōrnoślōnskij tajle ôd niymieckij partyje Cyntrum, mianowany bez cajtōngi „krōlym” Prowincyje Gōrnoślōnski. Dō mie - reprezyntanta ślōnskij nacyjowyj ôpcyje, nojważniejszo ze tych trzech perzōnōw je Zefel Koźdoń, kery zrychtował a reskirował Ślōnskōm Ludowōm Partyjōm (1909-1938). Partyjo ta roztopiyrzała sztichwort „Ślōnsk do Ślōnzaków” a mianowano bōła bez Polōkōw „ruchym ślōnzakowskim”. Ze wszijkich ślōnskich dziolocy zeparatistismusowych, ino Ônygo miano niy ôstało ôminiynte we ślōnskich zbornikach biografijowych, a idzie je znolyż nawet pojstrzōd sztichwortōw „Encyklopedyje Powstaniōw Ślōnskich”, chociaż Ônygo politkowo robota mo ś nimi psinco spōlnygo. A choby skirz geografije, dyć ône miōły plac na projskim Gōrnym Ślōnsku, przeca Koźdōń, dzioloł ino we tajle Ślōnska mianowanygo Austryjockim. Zefel Koźdōń bōł nojwyingszy ślōnski patryjot, kery sie ôstoł ino Ślōnzōkiym na ôbrōt do Poloka-Korfantygo a Niymca-Ulitzki. Ausdruk Zefla Koźdōnia: „Jo niy ma Niymiec, nale jo niy ma tyż a niy kca być Polok (...) je zech Ślōnzok, kery godo po polsku” – poradziōłby robić za credo hōndetōw tautynōw perzonōw, kere dzisioj bierōm polsko gōdka do szrajbowanio a we amtach, nale godajōm, co jejich nacyjo je ślōnsko. Polske historyki sie fest melōm, kej ôsprowiajōm, co popiyrocze Koźdōnia to bōły ludzie „nieuświadomieni narodowo” (niypozōrowane nacyjowo), dyć bez ôstatniy hōndetlecie durś a ciyngiym miōła plac polonizacyjo Ślōnzokōw bez polskich nacyjonalistōw a wszijске polske reskirōngi na kere prziszol dran, nale mōnter politikowy anōng Koźdōnia je durś we wercie.

ZEFEL KOŹDŌŃ (podug czeskiy godki: JOSEF KOŹDOŇ, podug niymieckij godki: JOSEF KOŹDON, podug polskij godki: JÓZEF KOŹDON) bōł rodzōny 8 septembra 1873 roka we Lyszcznyj Gōrnyj (dzisioj polsko-czesko granica Leszna Górna-Horni Lištna) wele Goleszowa we wanielickij, chopskij familije.

Kej skōńczōł ludowo szula we Lyszcznyj Gōrnyj, niemiecko szula strzedniō we Cieszynie a Seminarium Rechtōrskie we Cieszynie, kaj przeszoł tyż kursa polskij godki, robił za rechtōra we ludowych szulach we Strumiyniu a we Skoczowie „na Kypie”, kaj w roku 1902 sztajgnōł na lajtra. Zefel Koždōń propagiyrowoł edukacyjo pojstrzōd cieszińskich Ślōnzōkōw, coby jako pozōrne ludzie niy wlasowali pod ańflus auslyndrōw. We Strumiyniu bōł zrychtowczym polskij oufyn lyjzersale, we Skoczowie spōłzrychtowoł niemiecko Ferajna Lyjzerōw. Dziołoł tyż fest aktiw we Ślōńskim Krejowym Zwiōnzku Rechtōrōw. We swoj szule przigoniōł kamratom za germanizacyjo mianōw. Skuli tego niemiecki, ciesziński cajtōng „Silesia” mianowoł Ōnygo „polskim agitatorym”. Na ôbrōt ku tymu majnōngowi Zefel Koždōń mioł sie ino za Ślōnzoka. Pod ańflusym planu tajlōnga Ślōńska Cieszińskigo a ôztarganio jigo bez Morawa a Gorolyjo, Koždōń wyloz fest na ôbrōt jigo autorōw – dzioloczōw polskich a zaczōn roztopiyrać sztichwort „Ślōnsk do Ślōnzōkōw”. We roku 1908 prziszła wela demonstracyjōw polskich partyjōw nacyjonalizmusowych we miostach Ślōńska Cieszińskigo, podczos kerych przilaziło do hajōw ze czōnkami partyjōw niemieckich. We tyj sytuacji Zefel Koždōń przigodoł niemieckie elity do spomożynio zrychtowanie ślōńskigo rucha nacyjowygo, kery mioł szlusować ludziōw slowiańskich a niemieckich.

Bez lato 1908 r. na grōncie lyjzerōw wanielickigo cajtōnga „Nowy Czas”, zaczōn rychtować ôsobno ôrganizacyjo – Ślōńsko Ludowo Partyjo, keryj powstaniy poparty niemieckie asy Ślōńska Cieszińskigo. Nowo partyjo Ślōnzokōw, oufyn zrychtowano 7 februara 1909 na trefie 150 przedstawicielōw krajzōw ziymskich Bielsko, Cieszin a Frysztat, rachowała już na somym sztarcie 2 tauzeny czōnkōw (30 abtajlōngōw) a mioła swōj cajtōng – tydnik „Ślōzak” (Ślōnzok). Ij dzioloczce a popiyrocze wziyni sie przede wszijskim ze wanielickij tajle (1/4) siedlokōw Ślōńska Cieszińskigo. 2 juli 1910 Koždōń na trefie 100 delegatōw we Cieszynie zrychtowoł apolitikowo ferajna Ślōński Ludowy Zwiōnzek (potym smiyniła miano na Zwiōnzek Ślōnzokōw), keryj prezidentym ôstoł Zefel Cichy, wiceprezidentym Paulek Tōmanek – fojt gemajny Sibica, a som Zefel Koždōń – gównym zekrytorzym. Anōng reskirokōw Ślōńskij Ludowyj Partyje niy bōł nowy. Już we roku 1848 powstoł nade-partyjowy Zwiōnzek Austryjockich Ślōnzokōw, kery kcioł zeszlusować projski a austryjocki Ślōnsk cuzamym do kupy, ôsprowioł za nacyjowōm a godkowōm ôsobnościōm slowiańskich Ślōnzokōw ôd Polokōw a Czechōw. Rodzōny wtynczos niyformalny ruch politikowy, mianowany bez Polokōw „ślōnzakowskim” broł do kupy „slowiańskich ludziōw, kere niy kcieli sztimować za Polokami abo Czechami a ôsprawiali sie za przinōleżitościōm ku ôsobny ślōńskij nacyje” – szrajbowala R. Vyhnalikova. Ruch tyn dostoł wielgi szwung ôd rokōw 70-tych XIX hōndetlecio na terynie gerychtowych krajzōw Skoczōw, Strumiyn a Frydek – szrajbowoł J. Chlebowczyk. Skirz tego Ślōnzoki chytali sie na mandaty deputirowanych we Landtagu Ślōńska Austryjockigo, a nawet na mandat deputirowanygo

austryjockigo Reichsrata do Francika Obratschaya. Zawdy bōły to wichajstry politikowe zōnaczone na gibko ôroz przed welunkiym, popiyrane bez wanielicki cajtōng „Nowy Czasu” a liberalne cajtōngi niymieckie. Dziepiyro Zefel Koždōń sformalizowōł tych politikerow we modern zrychtowano partyjo politikowo ze roztopiyrzōnymi abtajlōngami, niypolitikowym grōntym we formie ferajny, bazōm gospodarkowōm (wiyncyj jako dwie cyjny kasinōw rolnych a kasōw Raiffeisyna, konsumy ślōnske, ferajno sprowianio a przedoży) a swoim cajtōngym.

We septymbrze 1909, kej bōł welunek do ślōnskigo Landtaga, Ślōnsko Ludowo Partyjo zōnaczyła koalicyjo ze niymiecko-austryjockimi liberałami. Pod koalicyjowym mianym Ślōnsko Postympowo Frakcyjo liberaty postawiyli kandidatōw we wszijskich miostowych welkrajzach, Ślōnsko Partyjo Ludowo we wszijskich trzech (Bielsko-Strumiyń-Skoczōw, Cieszin-Frysztat-Jablōnkōw, Bogumin-Ôstrawa-Frydek) niy miostowych welkrajzach. Liberaty wziyni kole 90% sztimōw we miostach i wszijske mandaty ze miostowych welkrajzōw. Som Zefel Koždōń miōł wiyncyj sztimōw jak reskirok ślōnskich Polokōw farorz Zefel Londzin a wziōn mandat deputirowanygo ze welkrajza Bielsko-Strumiyń-Skoczōw. Kandidaty Ślōnskij Ludowyj Partyje ze ôstołych dwōch welkrajzōw mieli mocka sztimōw, nale przegroli: Zefel Cichy przegroł ze Polokym – Jonkiym Michejdōm, popartym bez Czechōw we welkrajzie Frysztat-Cieszin-Jablōnkōw, Edward Quasnitza, chociaź wygroł we I raje, we spresowanym welunku przegroł ze Czechym – Jonkiym Poppe, popartym bez Polokōw we welkrajzie Bogumin-Ôstrawa-Frydek. Jako szrajbowōł Ladislav Pallas „Ślōnsko Ludowo Partyjo a ônyj alianty erbli 51,7% sztimōw” i ôdstowili Polokōw a Czechōw. We Ślōnskim Landtagu, Zefel Koždōń ôstoł czōnkym Abtajtōnga Gospodarkowygo, Sprowōw Militarnych a Oufyn Zicherhajta. Chociaź Koždōń bōł cołko lojalny wele monarchie Habsburgōw, pod ańflusym Polokōw – Austryjoki ôdciepli Ônygo winszowaniy, coby we cynzusie we roku 1910 Ślōzoki mogli podować podować nacyjo, miost godki abo ślōnsko godka, coby jejich registrować za Ślōnzokōw, a niy szlusować na siła ku Polokōm, Czechōm abo Nymcōm.

We rokach 1910 a 1911 kej bōł komunalny welunek, Ślōnsko Ludowo Partyjo pokozala sie za nojmocniyszo partyjo politikowo na Ślōnsku Cieszińskim a wziōna włodza we 39 gemajnach krajzōw ziymskich Bielsko a Cieszin, 2 gemajnach krajza Frydek a 2 krajza Frysztat. We tym somym roku bōł tyż welunek ku austryjockimu Reichsratowi. Ślōnsko Ludowo Partyjo postawiła Zefla Koždōnia we welkrajzach Bielsko a Skoczōw i Ludwika Schindlera we walkrajzie Frydek. We industrialnych welkrajzach, kaj przewożali auslyndry: Poloki a Czechy (kere durś dowali sztimy za zocjalistami), niy postowiōła żodnygo. Podczos tygo welunku, na ôbrōt do landtagowygo, miyńsze znoczeniy miōł anōng nacyjowy, wiyngsze anōng politikowy. Po druge ze bielskigo

welkrajza wykłudzōno 8 niemieckich gemajnōw wele Bielska (ôstały wkludzōne do welkrajza Ôdry-Biłowiec-Witkōw na Ślōnsku Ôpawskim), kere dały wszijkie sztimy na Koždōnia we landtagowym welunku. Kōncek sztimōw ślōnskich welmonōw wanielickich bajsnyli zocjalisty echt Ślōnzok - Chobot a auslynder ze Polski – Kunicki, wiyngszo tajla katolickich – klerykoł farorz Zefel Londzin – echt Ślōnzok a reskirok cieszińskich Polokōw. Wykłudzōne gemajny przewożyły, co we welkrajzie bielskim niy prziszło do II raje a presowanygo welunku, farorz Londzin erbnył 55% sztimōw a mandat już we I raje, Zefel Koždōń ino 26% sztimōw. We welkrajzie cieszińskim Zefel Koždōń dostoł ino 19% sztimōw a przegroł tyż ze auslyndrym zocjalistōm Ryszardem Kunickim, kery przeszoł do II raje a we spresowanym welunku (chocioż miol wtynczos oufyn poparcie ôde zajty Ślōnskij Ludowyj Partyje) ô was przegroł ze „echt Ślōnzokijym ze Olbrachcic” – polskim nacyjonalistōm dochtōrym Jonkiym Michejdōm (na kerego dowalo sztimy 20% popiyroczy Koždōnia ze I raje). Polske historyki padajōm, co skirz wydano sie za Julia Sohlich – cera birgermajstra Skoczowa, Zefel Koždōń „ze Poloka prziszło na Niymca”. Ze tym jejich wynokwianiy wadzōm sie grōntowe fakty. Zefel Koždōń nikej niy śniymczył swoigo miana, zrychtowol tyż Komityj do Uchowanio Pucowanio Dyjalykta Ślōnskigo, kery jako szrajbowol Ladislav Pallas: „gowno presa cis na pucowanij godki ze germanizmusōw a ańflusa literackij polskij godki”. Chocioż we Ślōnskim Landtagu Koždōń bronioł szkolyniō niemieckij godki we ludowych szulach we Sibicy a Gōrkach Wielgich, to ôroz kciol wkludzyniō obligatoryj szkolynio polskij godki we niemieckich szulach strzednich we Cieszynie. Dyc bōł ôn fest popiyroczy szkolynio cwajgodkowygo polsko-niemieckigo. W roku 1914 Ślōnsko Partyjo Ludowo zasztrabowala idyja Polokōw (Zwiōnzek Ślōnskich Katolikōw), coby ôdkłudzić Ślōnsk Ciesziński ôd diocezyje wrocławskij a doszlusowac do krakowskij. Skuli swoij absurdalnyj propozycyje, Zwiōnzek Ślōnskich Katolikōw straciol wtynczos mocka popiyroczy na rzecz partyje Zefla Koždōnia. Ôn som we rokach 1914-1918 bōł komisarzym ôd aprowizacyje do Skoczowa a czōnkym krajzowy komisyje do sparcio familijōw ojokōw. Do ôstatka monarchie ôstoł wierny synek „hajmata” Ślōnska Austryjockigo a lojal ôbywatel „faterlandu Austryje”, beztōż miol coroz wiyngszo zympatyjo ludziōw.

Po szlusie I wojny weltowyj, Zefel Koždōń ôsprawioł sie za niyzoleżytyym Ślōnskiym, pojstrzōd inkszych: Austryje, Madziarōw, Czechōw, Słowiocyje, Kroacyje, Słowenije we romach „zwiōnzka sztatōw austryjockich”, a po yncie tyj koncepcyje, ôptowol Ôn za neutralizacyjōm Ślōnska Austryjockigo, skirz rachowanio na zeszlusowanij ze projskim Gōrnym Ślōnskiym. Zefel Koždōń, jako wiyngszość Ślōnzokōw, niy uwożol włodzy mianowanyj bez samo sia we Krakowie - Rady Nacyjowyj Ksiōnzynctwa Cieszińskigo (RNKC). Toć z ij reskirowanio, cuzamyn ze Ônygo babōm Julijōm (kero politiki sie niy chytala), ôstoł bez Polokōw herestowany a dokłudzōny do Krakowa. Ôn ôstoł zawarty we hereście „na Monte Luppich”, Ônygo baba we polskim koncentracyjnym lagrze

Krakōw-Dōmbie kole inkszych ślōnskich, ukraińskich, czeskich a słowiockich politikowych herestantōw. Som Koždōń skirz protesta cieszińskich Nimcōw a Czechōw, na antrag somyj RNKC, po miesiōncu ôstoł puszczony fraj ze herestu a przijechoł nazod na Ślōnsk, nale do zicherhajta gibko przekludzil sie do Morawskij Ôstrawy, ze keryj dalij reskirowoł Ślōnskōm Ludowōm Partyjōm. Nazod do Cieszina prziszōł we februar 1919 za armijōm czechosłowiocckōm, kero bez siōła kciōła przewożyć wadzynie ze Polskōm ô Ślōnsk Ciesziński. Wtynczos do Cieszina karła sie tyż hamerykańsko-brytyjsko-francuzko-italsko Komisyjo Pojstrzōdalijancko, ze keryj czōnkami trefiōł sie Koždōń skirz postrzedniczynie czeskigo reskiroka ojokowygo płk Snejdarka. Wtynczos Koždōń poinformowoł ô sytuacyje swoij baby, kero na winszowanij alijantōw, Poloki tyż musieli nazod puścić fraj ze lagra koncentracyjnygo. Po anszlusie Ślōnska Ôpawskigo bez armijo czechosłowioccko, Koždōń kciōł proklamacyje niyprzinoleżytyj Republiki Ślōnsk Wschodni (Cieszin), skuli czego doszō ku niymu mocka nowych popiyroczoŵ. Niyprzinoleżytościowy memoryjoł Koždōnia a reskirokōw rady partyjōw niemieckich na Ślōnsku Cieszińskim Richtera a Fuldy przekożoł aliantom, podczos pariskij konferencyje pokojowyj, czōnek delegacyje austryjockij Robert Piesch ze Bielska. Memoryjoł we kwestyje niyprzinoleżytości Kreja Cieszińskigo naszrajbowoł tyż prominyntny a znomy we colkim welcie, ciesziński ekonom a jurista Edward August Schroeder. Pod ańflusym dziōłalności Koždōnia, alijanty uznowali Ślōnzokōw za sztworto ôsobno ôd Polokōw, Czechōw a Nimcōw nacyjo na tym terynie. Zrychtowanij niyprzinoleżytyj Republiki Ślōnskij poparła Austryjo i politikery ze USA, Wielgi Britanije a Italije. Skirz veta Francyje ku tyj idyje, Zefel Koždōń spiknył sie ze wszijskimi nojwoźniejszymi, czeskimi politikerami (Masarykiem, Kramarzem, Beneszem, Tusarem). Kej zogarantirowali ône, co we Czechosłowiocyje – Ślōnsk uchowo autonomio, kero miōł we romach monarchije Habsburgōw, Ślōnska Partyjo Ludowo poparła ôpcyjo niytajlowanio a autonomije Ślōnska we romach Czechosłowiocyje. Som Koždōń bōł ekspert delegacyje czechosłowiocckij na konferencyje pokojowyj we Parisie. Zasztrabowoł projekt tajlōnga na linije Wisły abo na wodnym abtajlōngu Wisły a Ôlzy. Przegodoł czeskich politikerōw do przeforsowanio życzynio przekludzynie plebiscita we kwestyje przinoleżytości Ślōnska Cieszińskigo. Chnet powstoło 139 komityjōw plebiscitowych Ślōnskij Ludowyj Partyje we krajach ziymskich bielskim, cieszyńskim a frysztackim. Kampanijo we frydeckim bōła ôstawiōno we gestyje Czechōw. Nale Zefel Koždōń nikej niy ciepnōł cuga ku niyprzinoleżytości a badoł sytuacyjo na projskim Gōrnym Ślōnsku.

2 februara 1920 roka, alijant Koždōnia na projskij zajcie Gōrnego Ślōnska, reskirok Zwiōnzka Gōrnoślōnzokōw – rechtanwalt dochtōr Ewald Latacz bōł na trefie Ślōnskij Ludowyj Partyje a Delegacyje Niemieckich Partyjōw we Cieszynie. Słowiańsko-niemiecki miszung ludziōw ślōnskich a jejich cug do zeszlusowanio ze projskim Gōrnym Ślōnskiym, pozwołały Lataczowi

miarkować ô zrychtowaniu mocnygo gospodarkowo, jednolitygo sztata za bajszpilym Belgije – naszrajbowoł Rudolf Vogel. Ôd marca 1920 r. Latacz wydowoł cwajgodkowy tydnik „Der Bund-Zwiazek” (Zwiõnzek), bildowany na cajtõngu „Ślązak” (Ślõnzok) – Zefla Koždõnia. Wtynczos, kej pod ańflusym wadzynio polsko-czeskigo, wożyły sie losy przinoleżytości sztatowyj Ślõnska Cieszińskigo, bõło apogeum dziołalności partyje Zefla Koždõnia. We rokach 1919-20 Ślõnsko Partyjo Ludowo – jako szrajbowoł „Ostravsky Dennik” – rachowała 30 tauzenõw czõnkõw, ij niypolitikowy grõnt Zwiõnzek Ślõnzõkõw gynau 50 241 czõnkõw. Coby przikludzić ku tyj idyje robotnikõw we januarze 1920 zõnaczo jeszcze Ślõnsko Zocjaldemokracyjowo Partyjo, keryj abtajlõngi we Goleszowie a Ustrõniu ôrganizjyrowoł zekrytorz Koždõnia – Karlik Smyczek. Popiyrocze ślõnskich partyjõw fest przewożali we gerychtowych krajzach Cieszin a Skoczõw. Skirz poparcio ślõnskich Niymcõw letko przewożały tyż we gerychtowych krajzach Bielsko a Strumiyń. Ślõnsko Ludowo Partyjo a Ślõnsko Zocjaldemokracyjowo Partyjo dziołały tyż we gerychtowych krajzach: Bogumin (kaj przewożali jejich alianty – ślõnske Niymce), Jablõnkõw a Frysztat (kaj najmocniejsze bõły polske partyje) i Frydek a Ślõnsko Ôstrawa (zdominirowanych bez partyje czeske). Ônyj poparcie pojstrzõd slowiańskimi wanielikami sztajgło ku 90%, nale ciynżko cynzurować ij ańflusy pojstrzõd cieszińskimi katolikami, kere fest sie dzwigły dziepiyro we roku 1914. Na zicher ta tajla Ślõnska Cieszińskigo, kero dzisioj noleży do Polski bõła prowdziwym festungym Ślõnskij Ludowyj Partyje (szczecjal Skoczõw, Goleszõw, Ustrõń, Jaworze, Wisła a gemajny wele nich) i ij aliantõw – ślõnskich Niymcõw (Bielsko a ônygo dzisiojsze zidlõngi).

Wtynczos pod ańflusym dziołalności Ślõnskij Ludowyj Partyje ze cuga ku plebiscitowi cofli sie Poloki. Niy targali sie do ônygo tyż Czechy, kere sie boli, co pod ańflusym polskigo terrora (bulynie trefõw, pobicio, hajcowanie chałpõw, robiynie bajzlu we chałpach a gyszefkach, wyciepowani ze chałpõw, szprynganiy chałpõw do luftu bez bomby), kery durś miõł plac, Ślõnzõki cofnõm sie ze poparcio do Czechosłowiocyjje. Na kõniec Czechy tyż sie cofli ze plebiscita, pora dniõw po zõnaczonym bez Polokõw trefie Ślõnskij Ludowyj Partyje we Skoczowie, kaj 28 znome dziołocze tyj partyje, pod przimusym wyparli sie reskirowanio Koždõnia a poparli Polska. Byzuch Koždõnia we Pradze niy przyniõs rezultata. Skuli tego Rada Ambasadorõw zõnaczyła arbitraż. Skirz tygo arbitraża, na ôbrõt do wole ludziõw, zõnaczo tajlõng Ślõnska Cieszińskigo podug linije rzeki Ôlzy, jednakigo ze dzisiojszym. Paradoksalniy po zajcie Czechosłowiocyjje znodła sie wyngszo tajla gerychtowych krajzõw Frysztat a Jablõnkõw, kaj przewożali popiyrocze przinoleżytości do Polski, zaś drajeka Cieszin, Wisła, Strumiyń ze cyntrum wele Goleszowa, Skoczowa a Ustrõnia, kaj przewożali popiyrocze Ślõnskij Ludowyj Partyje a niymiecko wyspa godkowo wele Bielska, toć teryna, kerych siedlocze kcieli dować sztimy na Czechosłowiocyjjo, prziszły do Polski.

Po tajlōngu Ślōnska Cieszińskigo na polskij zajcie ôstało 80% abtajlōngōw Ślōnskij Ludowyj Partyje, Ślōnskij Zocjaldemokracyjowyj Partyje a Zwiōnzka Ślōnzokōw, kerych dziolōcze sterrorizowane bez polsko politikowo policyjo zrobyli szlus ze politikowym dziołanym abo prziszli ku Polskij Ludowyj Frakcyje (PSL) - partyje, kero niker sie fest niy wadziōła ze partyjōm Koždōnia. Na czeskij zajcie, skirz ynty idyje Republiki Ślōnski, tajlōnga Ślōnska Cieszińskigo a dwóch tajlōngōw we somy partyje, ij uwożanie tyż sie straciōło. Toć Ślōnsko Ludowo Partyjo uchwalała ino 2500 czōnkōw a downo pozycyjo ino we niykerych gemajnach. Zwiōnzek Ślōnzokōw, kery rachowōł 3870 czōnkōw, eli kciōł dostować amtowy geld do miyńszosciōw nacyjowych musioł sie ôztajlować na zorta polsko a niymiecko. Som Zefel Koždōń bōł czōnkiym 10-perzonowyj Krejowyj Komisyje Ferwaltōngowyj do Kreja Ślōnskigo we Ôpawie (1921-1927), kaj starōł sie niy ino ô ślōnske, nale tyż ô polske ôrganizacyje zocjalne. We welunku do rady miostowyj Czeskigo Cieszina, Ślōnsko Partyjo Ludowo szartowała we romach wygranyj, szerokij koalicyje ze wszijskimi partyjami niymieckimi a polskimi. Zefel Koždōń bōł reskirok nojmocniyszyj partyje we mieście, toć trzi razy za rajōm (1923, 1927, 1931), skirz sztimōw wszijskich radnych ślōnskich, niymieckich a polskich, na ôbrōt do radnych czeskich, bōł ôbiyrany birgermajstrym Czeskigo Cieszina. Sztworty roz w roku 1938 dostōł wszijске sztimy. Ônygo reskirunek (1923-1938) fest dźwignyl te miasto, kere piyrwyj mioło ino jedna gowno cesta a pora chałpōw kole banhofa. Dzisiejczyj swoj blik Czeski Cieszin erbnoł genau skirz roboty birgermajstra Koždōnia. Nawet niychyntne ônymu polske autory szrabujōm, co pokazōł sie fest dobrym gospodorzym tego miosta. Poparcie do Ślōnskij Ludowyj Partyje za Ônygo kadencyje we somym mieście dźwignyło sie trzi razy. We zymskim krajuje czesko-cieszińskim ij kandydaty chytali mandaty we koalicyje ś Nimcoma. We welunku do praskigo parlamynta (1925) a brnyńskigo sejma (1928) do koalicyje ze Ślōnskōm Partyjōm Ludowōm prziszli Poloki (ZŚK, SL, PSpR). Wożny je tukej spōlny szlichwort „Ślōnsk do Ślōnzokōw” a piyrszy plac na koalicyjnyj cetle (1928) do Gustawa Wałacha ze Ślōnskij Ludowyj Partyje.

Chocioż spōldziōł ze Polokami, Zefel Koždōń dalij mioł sie ino za Ślōnzoka. Poradził ôn nawet dokludzić do enigmatikowygo (wykludzyniy ze kategorije polskij, niymieckij a czechosłowiockij) zaregistrowanio ślōnskij nacyje podczas dwóch cenzusōw (1921, 1930), kero sdeklarowało 47 314 perzonōw. Toć we roku 1929 ôdciem gupio propozycyjo polskij Ludowyj Frakcyje, coby zbulōł Ślōnsko Ludowo Partyjo a doszłusowōł do polskich politikerōw. Gibcij ôdciem tyż gupio propozycyjo Czechōw, coby sie wykludził ze Ślōnska a miost tygo sztajgnyl na galancko fukcyjo we Pradze. W roku 1925 Zefel Koždōń zōnaczył Wanielicki Bank (od 1934 – Ślōnski Ludowy Bank). Dwa lata pōźnij Czechy miost ôbiecanyj autonomije czeskij tajle Ślōnska, wynokwili dociepnōńc ja do

Morawy. Ślōnzoki zōnaczyli wtynczos Komityj Ôbrōny Rechtōw Ślōnska, kery wydoł a roztopiyrzōł niemiecki heft Zefla Koždōnia „Recht noszygo ślōnskigo hajmata ku ferwaltōngowj niyzolyżytości”. Partyje niemiecke a polske na Ślōnsku cuzamyn ze Ślōnskōm Partyjōm Ludowōm przekludziōły akcyjo zbiyrano szrajbniyńc przeciw projektowi dociepniyńcio Ślōnska do Morawy. Psinco to dało, praski Sejm zōł wi zōł uchowoł ôrdunek we kwestyje zōnaczynio Kreja Ślōnsko-Morawskiego. W roku 1938, pod ańflusym haje Partyje Niymcōw Sudeckich na Ślōnsku Ôpawskim, mocarstwa podczas konferencyje monachijskij zadecimalowały ô przinoleżytości tego teritorium do Rajchu. Polska gynau tyż prziszła do swoich pretynsyjōw do „Zoôlzio”. Wtynczos Ślōnsko Ludowo Partyjo ala „manszaft ślōnskij nacyje” probowała przibadać aliantōw do przekludzynio sam plebiscitu we kwestyje neutralizacyje Ślōnska Cieszińskigo. Zaś reskirok niemiecki zorty Ślōnskij Ludowyj Partyje Walter Harbich, kery bez uznanio Koždōnia przibadoł partyjo do Cyntralnyj Sztele Ludziōw Niymieckich (Volksdeutsche Mittelstelle) we Berlinie, probowoł przibadać Hitlera do zōnaczynio niyprzinoleżytygo „grafstwa cieszińskigo” pode staraniym III Rajchu.

Pora dniōw po anszlusie „Zoôlzio” bez Polokōw, Ślōnsko Partyjo Ludowo ôstała zdelygalizowano. Som Zefel Koždōń, chocioz kcioł być lojal do Polokōw, ôstoł wyciepany ze funkcyje birgermajstra. Polsko politikowo policyjo kozoła mu: „Ôrōz ôpuścić miosto!”. Wyjechoł do Bielska, potym do Katowic, a po miesiōncu przijechoł nazod do Zachodnigo Cieszina, nale Poloki niy dali mu pokōj, toć na kōniec przekludził sie na niemiecko tajla Ślōnska do Ôpawy. Wtynczos na grōncie zdelygalizowanij ŚPL, Walter Harbich zōnaczył Komityj do haje ô rechty Kreja Cieszyńskigo, kery kcioł ôd Hitlera fraju do Ślōnzokōw a Niymcōw, „szterowanych bez Polokōw”. We septymbrze 1939, dwa tydnie po anszlusie Cieszina bez Rajch, przijechoł sam nazod Zefel Koždōń – ôwacyjnie przywitany bez Ślōnzokōw. Wtynczos Niymce zōrganizowali policyjny cynzus, podczas kerygo Ślōnzoki pokazali się nojwiynszo zorta nacyjowo (157 000) a godkowo (184 000) na Ślōnsku Cieszińskim. Zefel Koždōń bōł fest rod skirz nowyj sytuacyje. Skuli nij mog prziiń nazod do Cieszina, cołki Ślōnsk znod sie we jednym sztacie, uwożano bōła ôsobno ślōnsko nacyjo, a nawet ekstra ślōnsko godka. Nale nazisty niy zolygalizowali nazod Ślōnskij Ludowyj Partyje, ani niy dali Zeflowi Koždōniowi nazod zica birgermajstra. Miost tygo dali jimu funkcyjo likwidacyje polskich a czeskich bankōw spōłdzielniowych, przy kery naumyślnie mioł ruła, chocioż bōła presa wōdzōw niemieckich a ôstawiōł Polōkōw a Czechōw na funkcyjach. Koždōń nojbarzi uziwoł swoj autoritet pojstrzōd Niymcōw do retowanio ślōnskich Polokōw ôd totalitar represyjōw. Niy bōł pomstliwy, toć nawet swoimu nojgorszymu wrogowi – Zabawskimu, narychtowoł wykludzyniy do Warszawy, miost lagra koncentracyjnygo, kaj mog sie znolyż. W roku 1941 nazisty wkłudzili Niymiecko Volkslista (DVL), co glajszachtowało sie ze germanizacyjōm Ślōnzokōw. Zefel Koždōń przijōn

funkcyjno czōnka krejowyj komisyje DVL we Katowicach, kej uznoł co skuli tego bydzie mog pomoc swoim krejanōm. Mocka ślōnskich Polokōw, kerym ōdgodano szrajbōnga na DVL we komisyjach krajzowych, skirz negatywnygo majnōnga gestapo abo NSDAP, pod ańflusym interwencyje Koždōnia dostowali III zorta DVL, skirz czego ōbstoła jeim robota, penzyjo, chałpy, zymio a inksze chwanty. Ślōnzoki uwożali sie cołkym ōszydzōne bez polityka III Rajchu, kery miost autōnōmije Ślōnska na bajszipil austryjocki a uchwano ślōnskij nacyjnyj ōsobności, fōndła jejim wkludzyni do scyntalizowanygo sztata a cołko germanizacyjjo. Swoigo zowiydzynio skirz takigo dziołanio Nymcōw, niy chowoł tyż som Zefel Kożdōń, beztōż oufyn kritikowoł nazismusowo politika Volksgemeinschaftu, podano do probōw zōnaczynio jednaki „nacyje czechosłowiockij” a sanacyjnyj polityki polonizacyjnyj. Bōł wrog gwołtu we politikowyj haje, toć kritikowoł tyż gwołty włodzōw niymieckich na cieszińskich Polokach. Za nic mioł nawet amtowy zakoz oufyn godanio po „ślōnzackimu”, toć za likwidatora polskich bankōw, nojczyńscij ōsprowioł ze petyntami we cieszińskim dyjalekcie. Nale nazisty niy ōpowożyli sie zakludzić do Ōnygogo jakich represyjōw. Hauptman krajza cieszińskigo prosto godoł ō zowiydzyniu ludziōw – szpecjal Ślōnzokōw (Schlonsaken) – włodzōm III Rajchu a ōsprowioł, co zrobi wszijisko, coby mieć nazod zoufaniy ludziōw. We tym cylu, we septymbrze 1943 roku, skuli 70 geburstaga Zefla Kożdonia, Nymce narychtowali fest fajer, podczos kerygo birgermajster Koperberg nadoł Ōnymu titel zocnygo ōbywatela miosta Cieszina. Zgoda na taki fajer, zakozany skirz wojny, musioł wydać som Hitler. Ōsprowiony wtynczos majnōng cieszińskigo kreisleitera Pannenburga, kery badoł Koždōnia za „bajszipil niymieckigo bojownika” bōł tak samo gupi, jako cieszińskij „Silesie”, kero u proga hōndetlecio uwożała Ōnygo za „polskigo agitatora”. Wożny je fakt, co Zefel Kożdōń, chociaż bōł lojal do niymieckich włodzōw, nale jednako oufyn kritikowoł nazistowskō politika Volksgemeinschaftu, zwalczoł zakoz godanio oufyn „ślōnzackōm” godkōm – jako som potyn naszrajbowoł – „przi koždyj sposobności”. Jednako Zefel Kożdōń przeciwstowioł sie probom zakozanio „użiwano polskij godki we nabożyństwach ōbu wyznoń”. Potympiōł ōn „we ōbecności wyższych przedstawicielōw włodzōw rozszisowaniō niywinnych ludziōw”. Posyłoł memoryjoły do włodzōw, na tyn bajszipil przeciw planowanemu wykludzyniu ludziōw ze III zortōm DVL we strzodek Rajchu. Wszijskimi knifami staroł sie, coby wykorzystać swoje ańflusy a niygeszeftowo pomagać Ślōnzokom, na piyrszym placu represyjowanym ślōnskim Polokom a Czechom.

Na poczōntku 1945 roka podczos ofenziwy Rōut Armije, Zefel Kożdōń cuzamyn ze familje ōstoł ewakurowany na Karlove Vary, kaj rozstoł sie z babōm a starszōm cerōm, kere ōstały ewakurowane do Rajchu. Ōn som po zakōńczyniu wojny przijechoł nazod do Czeskigo Cieszina, kaj bōł herestowany a zawarty na pora tydniōw we lagrze wele fary. We 1945 roku wylozły ulotki, we kerych bōło

*naszrajbowane ô kwestyje neutralizacyje Ślōnska Cieszińskigo. Nale mocka downych dziolaczy Ślōnskij Ludowyj Partyje gibko przibadało sie do nowyj sytuacyje a fest poparło Czechōw. Praga ôdgodala Polakom, kere gupio kcieli ekstradycyje Koždōnia, kery przeca nikey niy bōł polskim ôbywatelym. Po prowdzie tyż czeske komunisty kcieli zrobić jimú sprawa za kolaboracyjo, nale cofli sie, kej we ôbronie Koždōnia, murym stanyli czeske zocjalisty, ze kerymi spōldziolol we ôkresie plebiscita. W 1945 sztab zoôlziański Wojska Polskigo podjōn proba porwanio Koždōnia, coby we Polsce miol gerycht za kolaboracyjo ze Nymcoma, tak richtich za antypolski sztand ze rokōw 1919-1920. Proba skōńczyła sie ino brutalnym pobiciem starygo, znimocowanygo Ślōnzoka bez dwōch modych polskich „bohaterōw” a Ônygo nostympnym exodusym na Ôpawa. Gibci naszrajbowol jeszcze maszynopis we polskij godce „Mój stosunek do Polski, Polaków i do ludności naszej”. Uż we Ôpawie, Zefel Koždōń ôddol antrag ô rehabilitacyjo, do kerygo dodol, narychtowany na kozanie czechosłowiockij policyje, szriftōng „Krotki ôpis moij politikowyj dziolalności we rokach 1909-1945”. Dol tam cetla kole 300 perzonōw, kere skirz Ônygo interwencyjōw uchowały sie ôd represyjōw nazistōw a podsumowol „niech mie bydzie možno spytać, eli mog zech – przy danych ôkolicznościach wiyncyj zōnaczyć do ludziōw naszych a spytać tyż, fto wiyncyj zōnaczył?” W roku 1946 we wypadku na grubie we Orłowyj zginył Ônygo jedyny synek Ernest, kery gibci prziszol nazod ze brytyjskigo zojyńcio. Pod kōniec žycio, we roku 1948 Zefel Koždōń naszrajbowol we czeskij godce sztambuch „Moje zkušnosti ve službě vlasti, můj osud”, we kerym opisywol gyneza swoich anōngōw a ôszydzenie, kery Ônymu sprowila politika III Rajchu do Ślōnzokōw. Do ôstatka starała sie ô nigo cera Erna, kero ze Ônygo wnukami Karolem, Rudolfem i Kurtem miyszkała we jednyj izbie, jigo downygo miyszkanie we Czeskim Cieszynie. Zefel Koždōń przežol 76 rokōw a bōł umarty na gelbzucht 7 decymbra 1949 roku ô szōstyj wieczōr we hospicjum Marianum we Ôpawie przy ulice Roosevelta 45. Ôstol pochowany na cyntralnym kerchowie tyż we Ôpawie. W 1991 bōły plany przekludzynio groba Koždōnia, na zrychtowany bez Ônygo somygo we pojstrzōdwojynnym ôkresie, komunal kerchow we Czeskim Cieszynie. Na kōniec we 2003, kej pochowano sam Ônygo cera Erna, na Ônyj grobie ôstała wrażono tyż symboliczno inskrypcyjo „Josef Koždoň *8.9.1873 +7.12.1949 starosta Českeho Tešina”.*

na ślōnsko godka tuplikowol Darius Jerczyński

Komentarz autora: Zastosowano reguły śląskiej ortografii, ustalone w 2009 w Cieszynie. Znaki diakretyczne obligatoryjne wyłącznie dla zachodniej części Górnego Śląska zostały usunięte przez wydawcę. Słownictwo abstrakcyjne stanowią głównie germanizmy, ponieważ w czasie krystalizowania się kształtu języka śląskiego, język niemiecki był na Śląsku językiem urzędowym.

Krytykujących powyższe tłumaczenie zachęca się do próby sporządzenia własnego tekstu naukowego w języku śląskim. [DJ]